

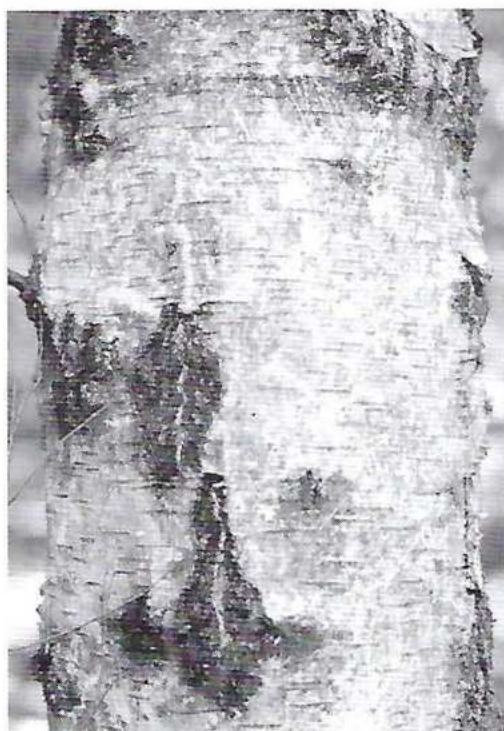
Boommarters, onbekend maakt onbemind

ARIE SWAAN & FRED KRUIDBOS

Een artikel over boommarters in het blad Duin, is er een nieuwe streefsoort uit de bureau-lade te voorschijn gekomen? Moeten de dieren ergens vandaan gehaald worden, voor welke genetische variëteit moet gekozen worden, en wat moet er veranderen in het duin? Geen paniek en geen reden voor drastische maatregelen, rustig afwachten en goed opletten is voorlopig voldoende. Een kennismaking met de soort lijkt al wel op zijn plaats. Te beginnen op papier, want zelfs waar de boommarter algemeen voorkomt wordt hij relatief weinig waargenomen en is de kennis van de soort beperkt. Maar er is meer, een ontmoeting met de soort in het duin lijkt tot de mogelijkheden te behoren.

Kennis van de in Nederland aanwezige dier- en plantensoorten lijkt in toenemende mate niet langer voorbehouden te zijn aan een kleine groep biologen. De tijd dat het dragen van een verrekijker en het mompelen van een latijnse naam verdere vragen over beroep en studie overbodig maakten lijkt voorbij. Waarschijnlijk en niet geheel toevallig, is deze toename van soortskennis omgekeerd evenredig aan de mate waarin Nederlanders ontmoetingen hebben met minder algemene inheemse diersoorten. Live-ontmoetingen wel te verstaan want een avond 'zappen' levert waarschijnlijk meer zeldzame soorten dan een maand eenzame afzon-

dering in een natuureservaat. Maar de kans dieren zonder een alles-aan-elkaar-breiende-begeleidende commentaarstem te ontmoeten, is van méér afhankelijk. Zeldzaamheid van de soort speelt een duidelijke rol. De kans op het zien van een kievit is nu eenmaal groter dan die van het zien van een kempfaan. Naast een aantalskwestie speelt ook het gedrag van het dier een belangrijke rol bij de trefkans. Schuwheid, biotoop en uiterlijk van de soort zijn daarbij eveneens van belang. Een ander belangrijke factor is het activiteitenpatroon van het dier. Dieren die zich buiten het dag/nacht ritme van de gemiddelde Nederlander ophouden hebben, de kater uitgezonderd, een beduidend minder grote kans te worden opgemerkt. Als deze dieren hun eerste ervaring van die dag tegemoet kruipen of vliegen, zijn de meesten van ons zich juist aan het voorbereiden om de ervaring van de dag te doen vergeten of dat wat de moeite waard was op juiste neurale plekken te krijgen. Dat vogels voorop lopen wat betreft het aantal geïnteresseerde medeburgers, is als je een simpele score maakt aan de hand van bovengenoemde criteria, niet verwonderlijk. Dat marterachtigen, veelal 's nachts actief, schuw en weinig algemeen, veel minder bekend zijn, is dan te verwachten, evenals het voorspelbaar is dat het bestaan van honderden nachtelijk actieve insecten totaal aan ons voorbijgaat. Een probleem, niet voor de mens, voor het voortbestaan van de soorten in kwestie vaak wel. Onbekend maakt onbemind, wat niet weet wat niet deert, en waar moet zo'n woonwijk anders komen.

Krabsporen op een berk in de nabijheid van een nestholte van boommarters. Hoewel ze door meerdere dieren veroorzaakt kunnen worden, kunnen krabsporen een hulpmiddel zijn bij het inventariseren van boommarters (foto: Arie Swaan).

Familie: marterachtigen

Van de marterachtigen zijn wezel, hermelijn en bunzing de meest algemene soorten. Dat er otters in Nederland voorkwamen en inmiddels verdwenen zijn, zal bekend zijn. Ook de grootste marterachtige in ons land, de das, kent enige bekendheid, hetgeen meestal samengaat met het aanleggen van een nieuw tracé. Minder algemeen bekend is, ook onder het groeiende aantal faunistisch beter ingewijde landgenoten, dat er in Nederland steenmarter en boommarters voorkomen. Niet eens dankzij een geslaagd herintroductie programma, maar waarschijnlijk als een vrucht van de activiteiten van allen die zich hebben ingezet voor het behouden van groter aaneengesloten geschikt biotoop zoals de Veluwe en delen van Drenthe. Waarnemingen van boommarters uit die streek zijn, zij het dat het soms op een laag pitje stond, nooit verdwenen. Recentelijk kwamen er echter waarnemingen van de soort uit het Friese Woudengebied, Flevo-polders en... de duinstreek. Bij de eerstgenoemde gebieden speelt de Veluwe in meer of mindere mate een belangrijke rol als gebied van waaruit dieren deze plekken kunnen bevolken of de populatie versterken. Of dit ook

Jonge boommarters spelen ook vaak overdag buiten de nestholte (foto: Sim Broekhuizen).

voor het duingebied opgaat, is niet duidelijk. De afstand die dieren moeten afleggen is aanzienlijk, maar uitgesloten is het niet. Hebben ze er dan al tijd gezeten? Of zijn ze er losgelaten? Het blijft vooralsnog speculeren, feit is dat ze er werden waargenomen, dood en levend. Tijd dus om iets meer over de soort te weten te komen.

Een specht als aannemer

Boommarter: kastanje-bruin, grote oren, soepele tred, inclusief de lange pluimstaart zo'n 70 cm lang. In het veld, voor een niet geoefend waarnemer van marters, te verwisselen met bunzing, steenmarter en (ontsnapte) nerts. De gelijkenis met de steenmarter is het grootst. Grotere oren, de kastanjebruine vacht en de meer gelige dan een witte bef onderscheidt de boommarter in het veld van de steenmarter. In tegenstelling tot de bunzing kunnen zowel steen- als boommarter uitstekend klimmen. Een marter in een boom waarnemen is dus nog geen garantie dat men met een boommarter te maken heeft. Het verspreidingsgebied van de boommarter beslaat nagenoeg geheel Europa. Daarmee is het verspreidingsgebied groter dan van de steenmarter, die ontbreekt in Fenno Scandinavië en Groot Brittannië.

Het zal niet opzienbarend zijn dat deze eeuw ook het aantal boommarters in Nederland een dalende trend vertoonde. De tijd dat er speciale korfjes werden gebruikt om te voorkomen dat marters nestkasten uithaalden ligt dan ook achter ons. De onopvallende levenswijze geeft onzekerheid over het voorkomen van de soort, maar begin jaren 80 leek

Een verse keutel met penen van een jonge vlaamse gaai duidt op de aanwezigheid van een boommarter (foto: Fred Kruidbos).

het verspreidingsgebied van een reproductieve populatie nagenoeg beperkt te zijn tot de Veluwe. Dat de boommarter met bomen wordt geassocieerd is mede door zijn naam niet verwonderlijk. De snelheid en de souplesse waarmee het dier zich tot in de hoogste kruinen verplaatst geeft zeker rechtvaardiging voor die naam. Toch is ook voor een boommarter een leven zonder of nagenoeg zonder bomen denkbaar. Een belangrijk voorbeeld daarvan is het voorkomen van de boommarter in Ierland en Schotland waar hij ook buiten de schaarse restanten van bos wordt aangetroffen. Ook in Nederland wordt de boommarter soms ver buiten het bos aangetroffen, helaas dan veelal als verkeersslachtoffer.

Werkgroep Boommarter

De door Henri Ford (1908) ontwikkelde en wereldwijd gretig gehanteerde monitorings-methode vormde geruime tijd de belangrijkste informatiebron voor de situatie van de boommarter in Nederland. De laatste jaren is daar enige verandering in gekomen. De activiteiten van de Werkgroep Boommarter hebben geleid tot een toename van kennis van het dier, met name wat betreft informatie over plaatsen waar deze zich succesvol voortplant. De werkgroep is tevens de initiator geweest van een onderzoek aan de soort dat momenteel plaatsvindt bij het Instituut voor Bos en Natuuronderzoek (IBN). Met behulp van zendertjes wordt de activiteit van de boommarter en het gebruik van het landschap onderzocht. Onderzoek dat overigens al weer behoorlijk op de tocht lijkt te staan door gebrek aan toewijzing van benodigde financiële middelen. Geen goede zaak voor een soort waar we nog maar zo weinig van weten.

Recente vondsten en waarnemingen

Waarschijnlijk niet alleen door de activiteiten van de werkgroep, maar eveneens door de activiteiten van de boommarter zelf, zijn er de laatste jaren boommarters signaleerd op plaatsen waar deze lang niet meer werden aangetroffen. In Drenthe, de Friese Wouden en de Utrechtse Heuvelrug werden nesten met jonge dieren aangetroffen. Ook dood gevonden exemplaren uit westelijk Friesland en de Flevopolder lijken te wijzen op een mogelijke aantalstoename. De meest opzienbarende vondsten zijn die in het westen van het land. Er werden o.a. verkeersslachtoffers gevonden bij Velsen en Beverwijk. Waarnemingen van levende boommarters zijn er eveneens uit de duinstreek, met name ten zuiden van het Noordzeekanaal. Hoewel verwarring met de steenmarter hier niet voor de hand ligt - deze soort heeft zich ondanks een duidelijk opmars in met name stedelijke omgeving (nog) niet zo westelijk gemeld - kan verwarring met de bunzing in een aantal gevallen niet worden uitgesloten. De verschijning van een volwassen mannelijke bunzing zal velen waarschijnlijk snel aan een marter doen denken.

Duin als biotoop?

Of het duin geschikt is als leefgebied voor boommarters kan natuurlijk alleen beantwoord worden door de boommarter zelf. Als zelfs het voorkomen van bos geen beperking hoeft te zijn, dan is het duin potentieel geschikt. Toch zijn er relaties met name met ouder bos die van groot belang kunnen

Spechten fungeren als aanemer voor de bouw van een boommarterholte. Vooral de gaten van groene- en zwarte specht zijn in trek. Op de foto de groene specht (foto: Hans Schouten).

zijn voor de soort. Een belangrijke factor is de aanwezigheid van schuilplaatsen en dan met name als plaats waar jonge boommarters kunnen opgroeien. Boommarters blijken een grote voorkeur te hebben voor boomholten. Holten die in de meeste gevallen gemaakt en gebruikt werden door de grotere spechtsoorten: zwarte en groene specht. Een opening van ca. 6 cm in diameter is voor een vrouwtje boommarter al voldoende om zich naar binnen te kunnen werken. Boommarters maken niet uitsluitend gebruik van boomholten als rustplaats, ook nesten van roofvogels of eekhoorns en holen van konijnen worden gebruikt. Dit neemt niet weg dat boomholten mogelijk in veel streken van cruciaal belang kunnen zijn voor de boommarter. Dit is dan niet zo zeer als (dag)rustplaats, maar als veilige plek om jongen te laten opgroeien. Veilig betekent in dit geval vrij van predatie. Vossen lijken daarbij een belangrijk rol te kunnen spelen. Naast het doden van jongen werd o.a. in Zweden overigens ook predatie van volwassen dieren door vossen waargenomen. In de duinstreek waar vossen een zeer algemene verschijning zijn,

kunnen deze veilige nestplaatsen wel eens een belangrijke rol spelen bij de overlevingskansen van een populatie. Het ouder wordende bos op de Jonge Duinen en het behoud van de veelal op landgoederen gelegen oudere boomopstanden op de Oude Duinen kunnen een gunstig effect hebben voor de soort. Het voorkomen van zwarte spechten, die ruime holten uithakken, eveneens. Bij dit laatste speelt de marter zelf overigens een enigszins dubieuze rol, die niet van vergaande toekomstvisie getuigt. Als er vogel op het menu staat, blijken spechten namelijk daarop relatief vaak voor te komen. Een boommarter schijnt de boomholten die in zijn territorium voorkomen, goed te kennen. Er is wel eens geopperd dat zwarte spechten om deze reden veelal jaarlijks nieuwe nestholten uithakken en daarmee ongewenst kraambezoek trachten te voorkomen. Niet alleen kwaliteit, maar ook kwantiteit van de percelen bos is dan van belang, op korte termijn voor de zwarte specht en op langere termijn ook voor de boommarter. Naast het risico van (genetische) isolatie eens een ander voorbeeld van het gevaar van de toenemende kleinschaligheid van natuurgebieden. Het menu van de boommarter bestaat overigens veelal voor een belangrijk deel uit andere prooien dan vogels. Konijn, muizen en insecten en vruchten vormen vaak de hoofdmoot. Een menu waar het duin zeker in kan voorzien. Het is dan ook interessant de verdere ontwikkeling van de boommarter in de duinstreek te volgen. Daaraan kan een belangrijke bijdrage geleverd worden door als er waarnemingen gedaan worden van dit prachtige dier dit te melden.

Algemene literatuur

S. BROEKHUIZEN ET AL., 1992. *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*, p. 165-171.
J. NIETHAMMER & F. KRAPP. *Handbuch der Säugetiere Europas*, Band 5 Raubsauger, Teil 1. Aulau-Verlag, Wiesbaden.

Voor meer informatie over het inventariseren van boommarters of voor het doorgeven van waarnemingen van deze soort in de duinstreek kunt u terecht bij:

Arie Swaan & Fred Kruidbos. p/a N.V. PWN, Van Oldenbarneveldweg 40, 1040 KC Castricum.
De Werkgroep Boommarter is een werkgroep van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Bescherming (VZZ). De vereniging geeft o.a. de bladen *Zoogdier* en *Lutra* uit. Adres VZZ-Bureau: Emmalaan 41, 3581 HP Utrecht. 030-2544642.
Voor meer informatie over de Werkgroep Boommarter Nederland kunt u zich wenden tot het secretariaat: Zadelmakerstraat 58, 6921 JE Duiven.

Auteurs

drs. A.H. Swaan is werkzaam bij de afdeling onderzoek van de sector Natuurbeheer van de N.V. PWN. F. Kruidbos studeert Biologie aan de Lerarenopleiding te Tilburg.

Het is niet duidelijk hoe de boommarter in Zuid-Kennemerland terecht is gekomen. Het feit is wel dat hij er zit, na de vondst van enkele doodgereden exemplaren (foto: Dick Klees).